Олексій Дєдуш
Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т.Рильського

Патріотичний персоналізований мурал міста Києва як ретранслятор української національної ідентичності

Середовище міста – специфічний простір, який схильний до швидких змін під тиском кон'юнктури різного характеру. Українське місто, і зокрема наша столиця Київ, під впливом нещодавніх подій, стало таким собі ретранслятором зростання української національної ідентичності через вуличне образотворче мистецтво.

Найбільш виразним компонентом національної ідентичності будь-якої нації виступають історичні персоналії, які зробили той чи інший внесок у культуру чи історію держави. Після Революції Гідності у суспільстві зріс інтерес до відомих людей, які змінили хід історії нашого народу. Столиця як авангард культурно-політичного простору України, почала заповнюватись персоналізованими муралами – зразками сучасного образотворчого монументального мистецтва. На думку соціолога Сергія Барсамова ідеологічні графіті володіють значним інтеграційний потенціалом для соціуму, оскільки зазвичай мають високу художню цінність та насиченість символізмом. [1]

Загалом київські персональні мурали можна поділити на дві категорії:

1) Суспільно-політичні (мурали присвячені українським політичним та історичним діячам)

2) Культурологічні (мурали присвячені українським письменникам, поетам та діячам культури загалом)

Хоча тут існує певна суперечність, оскільки деякі діячі культури у свій час, сповідуючи ідеал людини-універсала, займались й активною політичною діяльністю. Однак потрібно враховувати факт того, що мурал є публічним об'єктом і таким чином презентує загальну позицію щодо зображеної на ньому особистості.

Візьмемо для прикладу постать нещодавно втіленої у стінописі постаті Михайла Грушевського [2], який був видатним істориком та етнографом, але для широкого загалу українців він більше відомий як перший президент України (юридично Української народної Республіки) [3]. Поширена хибна думка, що він нібито пробув на цій посаді лічені години через швидкоплинний пронімецький державний переворот. Скоріше слово «президент» з'явилось через вульгарний переклад французького словосполучення President du Parlament D'Ukraine та його поширення у екзильному середовищі істориків [4]. Потреба мати власний інститут президенства ще до радянської окупації як символ демократичності та боротьби українців за незалежність, трансформувалась у живучу ідеологему. Політичний міф є феноменом притаманним будь-яким державам, але у

даному випадку ми маємо значний рівень нівелювання образу Грушевського як визначного вченого.

Інший мурал, який зображує Гетьмана Павла Скоропадського [5] теж є репрезантом теми української державності. Діалектично мурал Грушевського і Скоропадського пов'язані, оскільки Павло Петрович очолив Україну, змінивши у ході вищезгаданого перевороту, голову Центральної Ради. У його особі ми маємо символ стабільності, розбудови сильної монархічної влади та актуальної мілітаризації, на фоні сучасної російської агресії, державних структур. Цікавим є той факт, що Українська держава використовувала сучасний вексилологічний символ України – синьо-жовтий прапор, а не жовто-блакитний як УНР. Хоча звісно замовчується факт німецьких окупаційних реквізицій, реакційна політика щодо селян та демарш Скоропадського у сторону потреби входження Української держави у федеративну «білу» Росію. [6, с. 667-668]

Монументальне зображення Лесі Українки, яке виконав австралійський художник [7], з символічної точки зору можемо віднести до культурологічного типу муралів. Леся Українка теж була політично активною особистістю, оскільки походила з давнього українського аристократичного роду. Але за часів радянської влади акцент було зміщено в сторону соціал-демократичної позиції Лесі Українки та її творчості як жінки-революціонерки. Українська вишиванка, зображена художником на стінописному образі поетеси у поєднанні з її етнонімічним псевдонімом є прямим натяком на образ України.

Графіті монументального типу, присвячене Сергію Нігояну є суспільно-політичним різновидом муралів. Трагічна доля цього молодого чоловіка теж наповнена рядом символів, які можуть проектуватись на теперішнє та майбутнє Української держави. Син вірменських біженців з Нагірного Карабаху [8], який загинув одним з перших [9] у боротьбі за свободу та демократію в Україні. Такий набір біографічних фактів апелює до формування української політичної нації, де представник будь-якої етнічної спільноти ідентифікує себе повноправною частиною українства. В цілому мистецтвознавці вважають героїчно-трагічні сюжети і лаконічність форм (а саме таким є даний мурал) одними з головних детермінант образотворчих монументальних творів. [10, с. 361-362]

Потрійне графіті на вулиці Грушевського з зображенням Франка, Шевченка і Лесі Українки, створене у лютому 2014 року більш відоме під назвою «Ікони революції» [11], теж набуває сенсу твору з культурним підтекстом. Класичні портрети українських духовних поводирів були прикрашені атрибутами Революції гідності – будівельними шоломами та лицевими пов'язками. Маємо яскравий приклад культурологічної рефлексії модернізації образу борця. Ідеї презентовані даними персонами є актуальними і донині, але форма їх досягнення змінилась і виразилась у формі громадянського спротиву насильству відірваної від суспільства тогочасної держави.

Більшість муралів, які зображують важливих для українців персон, створили іноземці, зокрема Александре Харту, Гвідо Ван Хелтен [12] та інші, що може свідчити про зростання інтересу Заходу до неосвоєного урбаністичного простору Києва та теми України загалом. Наповнення Києва монументальним мистецтвом такого плану може свідчити про зростання темпів міжкультурного обміну нашого суспільства з доробками інших країн.

Список використаних джерел та літератури:

1. Барсамов Сергей Александрович Субкультура граффити: социальная организация и перспективы интеграции [Электронный ресурс] / Сергей Александрович Барсамов // СИСП. 2011. №4. Режим доступу:http://cyberleninka.ru/article/n/subkultura-graffiti-sotsialnaya-organizatsiya-i-perspektivy-integratsii
2. У Києві з'явився мурал з Грушевським. [Електронний ресурс] // Українська правда. Київ. – Режим доступу: http://kiev.pravda.com.ua/news/5652d8c7acf3e/
3. Грушевський Президентом України не був Але нас вперто переконують у протилежному [Електронний ресурс] // Львівська пошта. – Режим доступу: http://www.lvivpost.net/suspilstvo/n/1454
4. Комаровский А. Михаил Грушевский – первый президент Украины? [Електронний ресурс] / А. Комаровский. – Режим доступу: http://www.proza.ru/2008/10/08/332
5. Новий мурал у Києві: фасад будинку біля вокзалу прикрасив портрет українського гетьмана. [Електронний ресурс] // Новое время. – Режим доступу: http://nv.ua/ukr/ukraine/events/novij-mural-u-kijevi-fasad-budinku-biljа-vokzalu-prikrasiv-portret-ukrajinskogo-getmana-foto-85680.html
6. Історія України: навч. посібник / В.М. Литвин, В.М. Мордвінцев, А.Г. Слюсаренко. – Київ, 2002. – 957 с.
7. У центрі столиці майже домалювали мурал на честь Лесі Українки [Електронний ресурс] // 5 канал. – http://www.5.ua/kyiv/U-tsentri-stolytsi-maizhe-domaliuvaly-mural-na-chest-Lesi-Ukrainky-87028.html
8. Сергій Нігоян. [Електронний ресурс] // Небесна сотня. Портфоліо. – Режим доступу: http://www.nebesnasotnya.in.ua//portfolio/сергій-нігоян/
9. Перші герої Небесної сотні: минув рік з дня загибелі Нігояна та Жизневського.[Електронний ресурс] // Телевізійна служба новин – Режим доступу: http://tsn.ua/ukrayina/pershi-geroyi-nebesnoyi-sotni-minuv-rik-z-dnya-zagibeli-nigoyana-ta-zhiznevskogo-404293.html
10. Аполлон: Изобразительное и декоративное исскуство. Архитектура: Терминологический словарь / Под общей редакцией А.М. Кантора. – Москва, 1997. – 735 с.
11. На Грушевського з'явилися Франко, Шевченко та Леся Українка у касках та протигазах [електронний ресурс]. // Факти. ICTV – Режим доступу: http://fakty.ictv.ua/ua/index/read-news/id/1503487

12. Художник з Австралії малює Лесю Українку на будинку [Електронний ресурс] // Подробности – Режим доступу: http://podrobnosti.ua/2045911-hudodznik-z-avstral-maliu-lesiu-ukranku-na-budinku.html

Юлія Кириченко
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Етногенез українського народу – концепції, питання та проблеми

Проблема дослідження української етнічної історії на сьогодні залишається недостатньо вивченою та проаналізованою, у зв'язку із цим потребує подальшої розробки, хоча в науці є досить великий обсяг праць, які торкаються цієї теми.

Одним із перших, хто почав науково досліджувати проблему походження українського народу у XX ст. був археолог Л.Залізняк. У своїх етнологічних дослідженнях він аналізує та відокремлює чотири головні концепції етногенезу українців: пізньосередньовічна, києворуська, ранньослов'янська та трипільська. Л.Залізняк доходить висновку, що перша та остання концепції є найбільш сумнівними [1, с.256]. Вчений наголошує на заідеологізованості даної концепції, адже вона значно применшує роль Київської Русі, як синтезуючого чинника формування українського народу та віддає перевагу так званому воз'єднанню братніх народів [2, с.3-4]. Вже на початку XXI ст. Л.Залізняк дещо змінює своє бачення, щодо питань етногенезу українців і обстоює на трьох основних концепціях його етнічної історії, а саме на трипільсько-арійській (3-2 тис. до н.е.), ранньосередньовічній (VI-VIII ст.), пізньосередньовічній (XV-XVI ст.)[3, с.12]. У межах нашого дослідження розглянемо та проаналізуємо дані концепції у їх хронологічній послідовності: трипільсько-арійська, ранньосередньовічна, києворуська, пізньосередньовічна.

Трипільсько-арійська концепція була започаткована наприкінці XIX – на початку XX ст. одним із перших дослідників трипільської культури В.Хвойкою, який вважав її носіїв предками слов'ян. Основні ж засади цієї теорії сформулював археолог Я.Пастернак, що можна побачити із його праці «Археологія України», де він пише: «Для східних слов'ян, для українців, розвоєвою етнічною базою були трипільські племена» [4, с.539].

Інший видатний український історик В.Петров наголошував: «Почнімо з Трипілля. Мова тодішньої людності нам невідома. Це примушує відмовитись від прямих етнічних визначень. Посилання на сталу осілість населення і безперервний розвиток землеробства в Наддніпров'ї від неоліту до згадуваних в літописі слов'ян, як це зробив Хвойка ,не вирішує питання. Цього не досить, щоб назвати трипільців далекими предками слов'ян» [5, с.203]. Як бачимо, В.Петров відверто суперечив поглядам В.Хвойки та доводив некоректність даної наукової теорії.

Серед сучасних вчених з цього приводу висловився Л.Залізняк, який теж піддав критиці трипільське коріння українського етногенезу. Автор зазначав,